

## AANGAANDE SCHRIJVEN

Het is inmiddels ruim honderd jaar geleden dat William Strunk, een New Yorkse schrijver en toenmalig professor Engelse literatuur aan de Cornell Universiteit, zijn standaardwerk '*the elements of style*' schreef. Nog steeds is het boek niet weg te denken voor eenieder die schrijven serieus neemt. Dat geldt voor schrijvers in elke taal, want de basisvoorwaarden voor goed schrijverschap zijn universeel. '*The elements of style*' is herhaalde malen in aangepaste versie op de markt gekomen, totdat een andere professor, William Zinsser, het tijd achtte een nieuw standaardwerk op de markt te brengen, een minder reglementair boek, minder van wat wel- en wat niet kan in literatuur. Dat dat nodig was blijkt uit de evolutie van schrijfstijl over een eeuw tijd. Als je de klassiekers van voor de Tweede Wereldoorlog naast de huidige literaire bestsellers legt dan valt direct op dat hedendaagse schrijvers korter, direkter, bondiger te werk gaan. Bloemige metaforen, uitgebreide beschrijvingen, smaak- en reukpaletten worden grotendeels gemeden, een enkele eigenwijze auteur die zijn werk meer wil laten lijken dan het is achterwege gelaten. Of een enkele gerenommeerde schrijver die een stijlexperiment aandurft. Het ligt in de lijn der verwachtingen. De hedendaagse lezer is bereisder, heeft een ruimere ervaringswereld, stelt er prijs op een eigen invulling te mogen geven aan de hem aangeboden tekst. Daarnaast is de mens van de eenentwintigste eeuw gehaaster. Het hem aangeboden leeswerk op zijn laptop, zijn smartphone is zo uitgebreid dat hij keuzes moet maken. Het spreekt voor zich dat

die keuze zal vallen op het meest korte, bondige, terwijl de tekst tegelijkertijd de zintuigen voldoende moet blijven beroeren.

William Zinsser's '*On writing well*' zag het daglicht in 1976 en is in herschreven vorm tot op de dag van vandaag het meest geraadpleegde boek over het schrijversvak in de Verenigde Staten. In herschreven vorm, want het schrijversvak verandert razendsnel, van de ganzenveer naar de ballpoint, de tikmachine en de typex, de wordprocessor, de moderne laptop. Moderne auteurs kunnen niet zonder dit soort boeken. Zodat ze de regels van het schrijven kunnen volgen, maar ook kunnen vertrapen als dat zo uitkomt, zolang er maar over nagedacht is.

Aankomende schrijvers dienen er rekening mee te houden dat van de duizend manuscripten aangeboden aan uitgevers er negenhonderdnegenennegentig in de prullenbak eindigen. Ik heb het dan over serieuze uitgevers. Niet die uitgevers die als paddestoelen opkomen, die zich voor de uitgifte door de auteur laten betalen en op die manier aan hun centen komen. Een bona fide uitgever neemt risico en verdient zijn geld met de verkoop van boeken, niet over de rug van de auteur. En kan zich dus niet veroorloven onverkoopbaar werk aan te nemen. Slordige manuscripten met stijl-, spellings- en leestekenfouten verdwijnen het eerst. Vervolgens diegenen die sterven van de clichématige beschrijvingen, bijvoegelijke naamwoorden en schrijversbeginnetjes. Het laatste verdient nader uitleg. Om een nieuw hoofdstuk aan te vangen schrijf je de beginsituatie neer. Bijvoorbeeld: Jan zit in de keuken en kijkt door het raam naar Piet die met zijn motorfiets het garagepad op rijdt... En dan volgt het verhaal, Piet komt binnen... blablabla. Is het hoofdstuk af, vergeet dat niet het schrijversbeginnetje weg te gummen en er een pakkende zin van te maken. Bijvoorbeeld: Luid knetterend

rijdt Piet met zijn motorfiets het garagepad op. Jan staat op van de keukentafel en kijkt door het raam. Godverdomme, realiseert Piet zich niet dat moeder doodziek op bed ligt...

In Nederland verschenen de afgelopen jaren in rap tempo instructieboeken voor beginnende en gevorderde auteurs. Een aantal ervan zal ik in het kort bespreken.

De ook op Curaçao bekende auteur Jan Brokken schreef in 2006 *'de wil en de weg'*, in 2011 gevolgd door *'het hoe'*. Juweeltjes voor de toch al iets gevorderde schrijver. Brokken stelt: 'schrijven is helder formuleren. Helder formuleren is helder denken. De grootste schrijvers zijn klare geesten. Met zo'n geest word je geboren. Schrijven is verrassen. Je hebt er verbeeldingskracht voor nodig, een vleugje genie. Wees gierig met het geven van complimenten aan jezelf. Lees. Door te lezen, te lezen en nog eens te lezen; door complete oeuvres te bestuderen groei je als schrijver.' Aan de hand van voorbeelden uit de Nederlandse en internationale literatuur geeft Brokken aan wat wel... en wat niet kan.

Stephen King doet hetzelfde. In een lijvig boek, *on writing, a memoir of the craft*, beschrijft hij zijn eigen moeizame opkomst als auteur van gruwelromans, en haalt hij voorbeelden van goed- en minder goed schrijven van collega-auteurs aan. Twee uitspraken van King zitten altijd in mijn achterhoofd.

'Gezwellen taalgebruik is als een hond die je avondkleding aantrekt,' en 'De weg naar de hel is geplaveid met bijwoorden.' 'Hij deed de deur stevig dicht' bijvoorbeeld. 'Stevig' is zo een nutteloos bijwoord. Dat de deur stevig dichtgedaan wordt moet uit de tekst blijken. 'Hij smeed de deur dicht' is een hele verbetering. Een alinea, zo stelt King, kan het best begonnen worden door een topische zin. Een mededeling. Gevolgd door

een zin die de topische zin verklaart. 'Toen ik tien was, was ik bang van mijn zus.(topische zin) Ze kon niet in mijn kamer komen zonder op zijn minst een van mijn favoriete dingen kapot te maken.(verklaring)'

Een heel toegankelijk schrijfboek is *schrijven is schrappen* van Hans Hogenkamp. Schrijven en schrappen, een bekend schrijfdogma. Zei Michelangelo niet eens op de vraag hoe hij uit een steen zo een knap ruitersstandbeeld kon maken: -wel, je neemt de steen en hakt alles eraf dat niet op een paard lijkt-. Met een manuscript is het hetzelfde. Alles moet eruit dat niet direct bijdraagt aan het verhaal. Stephen King waarschuwt voor 'adverbs', bijwoorden. *They are your enemies, not your friends*, stelt hij. Inderdaad leiden bijvoeglijke naamwoorden al te vaak tot stoffige teksten die je snel weglegt. Prachtig, vreselijk, wonderschoon, afgrijselijk, gruwelijk, het zijn begrippen die de boel vertroebelen en de lezer beletten zelf een beeld te vormen. Uit de tekst moet blijken dat iets prachtig, vreselijk of wonderschoon is, dat hoeft niet gezegd te worden. De zeggingskracht van verhalen en romans neemt enorm toe door te suggereren, te doseren, je vertelmiddelen zo functioneel mogelijk in te zetten, zo stelt Hogenkamp, en in zijn boek laat hij zien hoe dat moet.

Ik leg een boek snel weg als gebruik gemaakt wordt van metaforen die niet vernieuwend zijn, zeker als ze niets bijdragen zijn ze een gruwel. De koperen ploert zakt sissend weg in de ziedende zee. Een dubbelcliché. Zeg liever 'de zon gaat onder' als er niks prikkelenders bij je opkomt. Zoals bijvoorbeeld: ...de ondergaande zon kleurde de hemel als ontstoken tandvlees... Maar goed, ik ben niet voor niets tandarts. Of: ...als platgetrapte perziken..., dit metafoor heeft zelfs iets poetisch. Schrap alle

clichématigheden, alle bijvoegelijkheden die niets bijdragen en het boek wordt dunner en beter. Dat is de belangrijkste boodschap van Hans Hogenkamp.

Meningen horen thuis in een essay en niet in een roman of novelle. Een roman waarin de schrijver meningen verkoopt leest als een studieboek zonder inhoud. Want de roman is bij uitstek het medium waar de auteur zaken, verhalen, verzinsels of werkelijke gebeurtenissen aanvoert zodat de lezer zelf zich er een mening bij kan vormen. Het verhaal moet een thema hebben. Het moet ergens over gaan, ergens toe leiden. En zodanig geschreven zijn dat de lezer het gevoel heeft door het boek te kunnen reizen, dat hij of zij zich een voorstelling kan maken van het geschrevene omdat de schrijver hem of haar die ruimte blijft bieden.

De bekende Nederlandse thrillerschrijver René Appel (hij won tweemaal de Gouden Strop voor het beste Nederlandstalige spannende boek) schreef een uitstekende handleiding over hoe de spanning te houden in je boek. In *Spannende verhalen schrijven* wordt duidelijk dat de spanning niet in het ‘wat’ zit, maar in het ‘hoe’: de manier waarop de schrijver zijn verhaal neerpent. Appel beschrijft de factoren of elementen die een boek *unputdownable* maken. Elk boek moet spannend zijn, zo stelt Appel. Niet alleen thrillers of misdaadromans. Bij elk boek moet de lezer de bladzijde willen omslaan. *Pageeturners* noemen ze die boeken in het Engels. Niet spannende boeken zijn waardeloze boeken. René Appel neemt Madame Bovary als voorbeeld en noemt de spanning (hoe loopt het af met mevrouw Bovary) globale spanning. Deze betreft het gehele boek. Lokale spanning is spanning die opgebouwd wordt in een enkele dialoog, in enkele zinnen of in een enkele scène. Appel neemt

als voorbeeld het openingszinnetje van *Nooit meer slapen* van W.F. Hermans. *De portier is een invalide*, gevolgd door een witregel. De zin, enkel vijf woorden roept direkt spanning op al was het alleen omdat de lezer zich ervan bewust is dat de schrijver om een bepaalde rede hiermee zijn verhaal opent. Hermans zelf zei hierover tijdens een lezing: ‘de portier van wie hier sprake is opent de romanwereld voor de lezer en dat hij een invalide is voorspelt niet veel goeds. Dit preludeert immers op de telkens wederkerende bange vraag van de hoofdpersoon of hij het avontuur waaraan hij is begonnen, wel heelhuids tot een goed einde zal brengen.’

Nog een voorbeeld van Appel is de eerste zin van een thriller van William Hardy. *Op 14 oktober besloot professor Earl Borstleman zijn vrouw te vermoorden. Hij keek naar haar terwijl ze tegenover hem aan haar ontbijt zat, de melk en suiker door haar tweede kop koffie roerend.* Ziedaar, de spanning is er. En die moet het hele boek volgehouden worden.

En dan is het manuscript klaar. Wie zijn de proeflezers? De slechtste zijn familie, vrienden en bekenden, tenzij zelf schrijver, neerlandicus of tekstverwerker. Schrijven is een vak. Je moet er talent voor hebben maar met talent alleen kom je er niet. Om te kunnen schrijven moet je ontzettend veel gelezen hebben en ontzettend veel lezen. De literatuurgiganten, de grote schrijvers, zij zijn de beste leermeesters. Ook je proeflezers moeten, net als jij, zelf belezen zijn om kritiek te kunnen leveren. Ze moeten kunnen ijken en vergelijken. Er zijn vele proeflezers die je kunnen bekritisieren, of je kunnen complimenteren met je schrijfsels. Er zijn er echter maar weinigen die dat met de nodige

expertise kunnen doen. Hou er rekening mee dat het je echtgenoot, je vriend of vriendin, je oom, je moeder, moeilijk zal vallen kritiek te leveren. Bekenden zou je moeten uitsluiten als proeflezer.

Er zijn professionele proeflezers die tegen betaling manuscripten doorploegen. Vaak is dat de beste investering die je kan doen voordat het manuscript bij een uitgever aangeboden wordt.

De tips die ik uit de boeken over schrijven heb gehaald komen vrijwel allemaal op hetzelfde neer.

- Lees boeken over schrijven.

- Lees, lees en lees nogmaals. Lees de klassiekers, de grote schrijvers, lees thrillers, liefdesverhalen, historische romans, kortom, alles.

- Schrijf zoals je praat, maak je zinnen niet te mooi.

- Schrijf kort en krachtig, schrap de bijwoorden, de clichés, de schrijversbeginnetjes, de afgezaagde metaforen.

- Schrijf actief en gebruik korte zinnen. ‘Het hert werd geschoten’ is passief. ‘Kees schoot het hert’ is actief.

Een passieve schrijfstijl kenmerkt zich door woorden als kunnen, zullen, worden. Schrap deze zoveel mogelijk. Lange zinnen leiden de aandacht af van het onderwerp. Er zijn, zoals altijd, uitzonderingen waarbij je niet ontkomt aan een lange zin. Met zinsopbouw is veel geëxperimenteerd, er zijn zelfs hele boeken geschreven zonder een enkele hoofdletter. Er zijn succesvolle schrijvers die de ene eindeloze zin aan de andere breien. Laat je er niet toe verleiden, zeker in het begin van je schrijverschap niet.

-Vermijd clichés oftewel bijna alle vergelijkingen die je te binnen schieten: hij rende als een gek, vocht als een tijger, oliedom, beresterk.

-Gebruik alledaagse woorden. Laat de lezer niet verdwalen in de tekst door moeilijke woorden, interessant gedoe, opklopperij van je tekst. Gebruik het eerste woord dat in je opkomt. Je moet niet proberen je intelligenter of poëtischer voor te doen door formele of omslachtige termen te gebruiken.

Schrijven is een heerlijke bezigheid. Verdwalen in je eigen hoofd, je laten leiden door je fantasie, op zoek naar verhalen, verzonnen of werkelijk gebeurde, feitenonderzoek, spelen met taal. Het hoort er allemaal bij. Een ontspannender bezigheid is moeilijk te vinden.